

A MUNKAHELY MEGTARTÁSÁT MOTIVÁLÓ TÉNYEZŐK HIERARCHIÁJA A MEZŐGAZDASÁGBAN

A munkanélküliek viszonylagosan magasabb számát hazánkban a mezőgazdaság adja. A szerzők tanulmányukban a címben feltett kérdésre válaszolandó interjúk és matematikai módszerek segítségével rangsort állítottak fel, amely a megkérdezett csoportok között ugyan szoros megegyezést, a csoportokon belül azonban meglehetősen nagy szórást mutat.

Közép-Kelet Európa, így Magyarország átalakulása is meg-rázkódtatásokkal jár. Az egyik jelentős probléma abból ered, hogy a központi irányítású tervgazdálkodás évtizedeken keresztül a teljes foglalkoztatottság látszatát tartotta fenn. A változások beindulásának egyik velejárója viszont a „kapun belüli” munkanélküliség megszűnése és a tényleges munkanélküliség megjelenése, illetve a kínálat növekedése a munkaerőpiacon. Szembetűnő, hogy a munkanélküliség nagyobb mértékben jelentkezik falun, mint városban. Magyarország népességének 38 %-a (az aktív keresők 33 %-a) lakik községekben, viszont a munkanélküliek 48,8 %-át a községek lakói alkotják. [3,5]

A privatizált és az újonnan alakuló vállalkozások ezeket a problémákat nem tudják új munkahelyek létesítésével ellensúlyozni. Ilyen körülmények között megnövekedett a munkanélküliek hada, akik elsősorban vidéken teremtenek kínálatot a munkaerőpiacon. A vidéki munkaerő-kereslet elsősorban a mezőgazdasági vállalkozások szükségleteitől függ, amelyek az örökölt rossz szervezés vagy a kezdeti nehézségek miatt, de a munkaerőpiaci kínálat miatt is a munkavállalókat viszonylag alacsony anyagi szinten jutalmazták. Ennek következtében az összetettebb, magasabbrendű motivációs módszerek alkalmazására nincs is példa. Ennek ellenére megfigyelhető, hogy a munkaerő mobilitása nem jelentős. Az 1. táblázatban a meg-

kérdezett dolgozók jelenlegi munkahelyén és jelenlegi beosztásában eltöltött ideje látható.

Az ismertetett adatok alapján arra következtethetünk, hogy a megkérdezetteknek mintegy 64 %-a több mint hat évet töltött el jelenlegi munkahelyén, és mintegy 43 %-a a dolgozónak ez idő alatt ugyanabban a beosztásban tevékenykedett. Könnyen belátható, hogy a nyomott elhelyezkedési lehetőségek miatt, az alacsony szintű anyagi juttatás ellenére is, a munkavállalók többsége ragaszkodik munkahelyéhez.

A 2. táblázatban látható adatok a megkérdezettek eddigi munkahelyeinek számát mutatják. Megfigyelhető, hogy nagy többségük kevés munkahelyet cserélt életében, ami szintén alacsony mobilitást jelent.

Empirikus ismereteink alapján tudjuk, hogy a tervgazdálkodásban adott feltételek mellett is kialakult a motivátorok valamilyen fontossági sorrendje, hierarchiája a munkahelyi kötésekkel illetően. Ezt bizonyítják Loncar [4] kutatásai Jugoszláviában, amelyeket az ipari és közszolgálati szervezetekben végzett. E munkában csak a motivátorok végső rangsorára vonatkozó adatok találhatóak meg, viszont az értékelések eltéréseiről a szerző nem számol be.

Célszerűnek láttuk az ilyen irányú vizsgálatokat, hogy összehasonlítás alapon teremtsünk a későbbi ilyen jellegű kutatásokhoz.

1. táblázat

A dolgozók munkahelyi és beosztási mobilitása				
Eltöltött évek	Jelenlegi			
	munkahelyén		beosztásában	
	Megkérdezettek száma	%	Megkérdezettek száma	%
0-2	55	13,25	104	25,06
3-5	93	22,42	132	31,81
6-10	118	28,43	95	22,89
10 felett	149	35,90	84	20,24
ÖSSZESEN:	415	100,00	415	100,00

2. táblázat

Eddigi munkahelyek száma		
Munkahelyek száma	Gyakoriság	%
1	128	30,84
2-3	229	55,18
4-5	50	12,05
5 felett	8	1,93
Összesen	415	100,00

Ezzel a munkánkkal az a célunk, hogy bemutassuk ezirányú kutatásaink első lépéseit.

A kutatási probléma és hipotézisek megfogalmazása

Először arra kívántunk választ kapni, hogy a munkahelyhez kötődést mi motiválja a mezőgazdasági dolgozók esetében. Interjú módszerrel megállapítottuk, hogy a múltban milyen motivátorok hatottak arra, hogy a munkahelyükön maradtak.

Mintegy ötven különböző iskolai végzettségű és beosztású, nagyobb tapasztalatú, mezőgazdasági dolgozóval végzett interjú alapján kidolgoztuk a motivátorok egy lehetséges listáját. A listán csak azokat a tényezőket szerepeltettük, melyeket a megkérdezettek nagyobb része az előző időszakban fontosnak tartott.

Abból a feltevésből indultunk ki, hogyha létezett is ezeknek a tényezőknek valamilyen hierarchiája, az az átmenet okozta zavarok hatására megbomlott.

A kutatás problémáját úgy fogalmaztuk meg, hogy a jelenlegi átmeneti periódusban létezik-e a munkahelyi motivátorok között általánosan elfogadott hierarchia – fontossági sorrend – a mezőgazdasági dolgozóknál?

Mint alproblémát fogalmaztuk meg azt a kérdést, hogy van-e és mekkora a motivációhierarchiák közötti egyezés a különböző nemű, beosztású és iskolai végzettségű dolgozók között?

Hipotézisünk szerint a munkahelyi motivátorok között megállapítható valamilyen sorrend, de a bizonytalanság következtében a vélemények szóródása magas.

Az alprobléma kapcsolatos hipotézisünk az volt, hogy ez a bizonytalanság egyaránt megjelenik a dolgozók minden csoportjában.

A probléma megvilágításának alapváltozójaként a munkahelyi motivációs tényezők relatív jelentőségét fogadtuk el, ami miatt ennek a változónak az eloszlását kellett megállapítani a megkérdezettek körében.

Az alprobléma megválaszolásában ez alapváltozót (mint függő változót) a különböző csoportjellemzők függvényében vizsgáltuk.

Munkamódszer

A szükséges identifikációs kérdéseket és az előzetes interjú folyamán meghatározott munkahelyi motivátorokat kérdőívbe rendeztük, amely a következőket tartalmazta:

1. A megkérdezett neve
2. Iskolai végzettsége

3. A vállalkozási forma, amellyel munkaviszonyban van
4. Beosztás
5. Mióta dolgozik jelenlegi munkahelyén és mióta dolgozik jelenlegi beosztásában
6. Eddigi munkahelyeinek száma
7. Havi bruttó fizetése
8. A motivátorok következő listáját határoztuk meg:
  - 8.1. Szakismeret
  - 8.2. Kereseti szint
  - 8.3. Szociális biztonság (nyugdíj, egészségi biztosítás)
  - 8.4. Tartós-biztos munkahely
  - 8.5. Munkahelyi légkör
  - 8.6. Munkahelyi időbeosztás
  - 8.7. Laza munkafegyelem
  - 8.8. A szakmai továbbképzés lehetősége
  - 8.9. A nyelvtudás hasznosítása
  - 8.10. A munkahely közelsége
  - 8.11. Egészséges környezet
  - 8.12. Megszokás
  - 8.13. A nyugdíjaskor közelsége
  - 8.14. Egyéb

A kérdőívet a megkérdezettek névtelenül töltötték ki. A megkérdezettek száma 600 fő felett volt, az értékelhető adatlapok száma 415 db. A többi megkérdezett nem adott meg minden adatot, ezért a kérdőíveket nem tartottuk értékelhetőnek.

A kérdőíveket elsődlegesen Quattro táblázatkezelővel dolgoztuk fel, majd pedig a minőségi jellemzők elemzésére szolgáló statisztikai módszerek [2] segítségével megállapítottuk:

1. A motivációs tényezők megkérdezettek által felállított hierarchiáját.
2. Az egyes motivációs tényezők varianciáját.
3. A motivátorok hierarchiáját a következő dolgozócsoporthoz:
  - A) Adminisztratív és egyéb segédszemélyzet;
  - B) Mezőgazdasági szakmunkások;
  - C) Vezető beosztású dolgozók;
  - D) Felső szintű vezetők;
  - E) Általános iskolát, szakmunkásképzőt és középiskolát végzett nők;
  - F) Főiskolát, egyetemet, szakmérnökit végzett nők;
  - G) Általános iskolát, szakmunkásképzőt és középiskolát végzett férfiak;
  - H) Főiskolát, egyetemet, szakmérnökit végzett férfiak;
  - I) Nők összesen;
  - J) Férfiak összesen;
4. Az egyes csoportok által meghatározott rangsorok konkordanciamutatóit.
5. A Spearman-féle rangkorrelációs együtthatókat az összes megkérdezett rangsora (Σ) és az egyes csoportok között.
6. A különböző iskolai végzettségű nők és férfiak által adott rangsorok Spearman-féle rangkorrelációs együtthatóit.

A kutatás eredményei

A begyűjtött adatok feldolgozásának eredményeit a 3. táblázat tartalmazza. Az első oszlopban látható a motivátorok kérdőívben feltüntetett listája, míg a többi oszlop az előző pontban meghatározott csoportok által elvégzett rangsorolást mutatja. Az utolsó előtti oszlop az összes megkérdezett (Σ) által elvég-

zett rangsorolást, az utolsó viszont az egyes motivátorok variációját mutatja.

A 4. táblázat soraiban a csoportok által elvégzett rangsorolás konkordanciamutatói, és Spearman-féle együtthatói láthatók.

A csoportonkénti rangsorolás megközelítőleg hasonló tendenciákat mutat, mint az megállapítható a 3. táblázat oszlopainak összehasonlításával. Ez annyit jelent, hogy a beosztás nincs lényeges hatással a motivátorok értékelésére. Míg a csoportok közötti eltérések lényegtelenek, addig az összes megkérdezett között, de az egyes csoportokon belül is kifejezetten nagyok a véleménykülönbségek. Ezt tükrözik a 4. táblázatban bemutatott konkordanciamutatók (W).

A Spearman-féle együtthatók kifejezetten magasak, ami szintén azt mutatja, hogy az összes megkérdezett és az egyes csoportok rangsora között nagy a megegyezés.

A Spearman-féle rangkorrelációs együttható a rangsorok közötti kapcsolat szorosságának mérésére szolgál, és azt jelenti, milyen fokú hasonlóságot, milyen szoros korrelációt mutat az egyes dolgozói csoportok (A–J) rangsorolása az összrangsorhoz (Σ) viszonyítva, valamint az egyes dolgozói csoportok egymás közötti rangsora.

Célszerűnek láttuk az iskolai végzettség és a nemi megoszlás szerinti rangsorolások egymás közötti összevetését is elvégezni (5. táblázat).

A Spearman-féle együtthatók ebben az esetben is magasak.

Az ilyen eredmények teljesen egyértelműen mutatják, hogy a megkérdezettek összességében és az egyes csoportokban is hasonlóan magas a motivátorok eltérő értékelése.

Mivel azonban az irányzatok hasonlóak, a Spearman-féle együttható mindig magas értékeket mutat.

Közismert, hogy az emberek hajlamosak arra, hogy az ilyen jellegű felmérések esetében a társadalmilag vagy a felmérők által elvárt válaszokat adják. Ilyen feltételek mellett valószínűleg az értékelések kisebb szóródása jelentkezne. Most azonban átmeneti időszak van, nincsenek kimunkált, szélesebb körben elfogadott értékítéletek, így nagyobbak a véleménykülönbségek, kicsi a konkordanciamutató.

Ezeket a nagy véleményeltéréseket próbáljuk Allportra hivatkozva [1] is megmagyarázni – aki szerint a személyiségből eredő értékelések szélesebb skálán mozognak és a konkordanciamutatók alacsony értéke nem meglepő. Ezeket az eredményeket elfogadtuk mint az adott gazdasági periódus bizonytalanságát tükröző mutatókat.

3. táblázat

A munkahelyi motivátorok rangsorai

Motivátorok	Csoportok											Σ	Var.
	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J			
8.1	1	2	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1	10.28
8.2	7	6	6	3	7	3	7	3	7	6	7	7	13.76
8.3	4	5	3	3	6	5	5	4	6	4	4	4	8.27
8.4	6	7	4	8	4	4	6	8	3	7	6	6	10.89
8.5	2	1	2	2	1	2	2	2	2	2	2	2	6.66
8.6	5	4	5	5	5	6	4	5	4	5	5	5	8.86
8.7	12	10	12	13	11	11	10	12	11	12	11	11	11.46
8.8	10	11	8	6	10	7	11	7	10	10	10	10	9.64
8.9	13	13	11	10	13	12	13	11	13	13	13	13	7.22
8.10	3	3	7	7	3	8	3	6	5	3	3	3	11.83
8.11	8	9	9	9	8	9	9	9	8	8	8	8	8.74
8.12	9	8	10	11	9	10	8	10	9	9	9	9	11.45
8.13	11	12	13	12	12	13	12	13	12	11	12	12	11.50
8.14	14	14	14	14	14	14	14	14	14	14	14	14	8.06

4. táblázat

A konkordanciamutatók és a Spearman-féle korrelációs együtthatók áttekintése

Csoportok	Konkordancia mutató (W)	Spearman-féle korrelációs együttható Σ és A–J csoportok között
A	0.364	0.996
B	0.397	0.978
C	0.456	0.925
D	0.520	0.854
E	0.405	0.978
F	0.434	0.868
G	0.395	0.987
H	0.458	0.908
I	0.399	0.960
J	0.393	0.991
Összes megkérdezett (Σ)	0.393	–

A csoport-összehasonlítás eredményei

Csoportok	Spearman együttható
1. F és H csoport	0.948
2. E és G csoport	0.974
3. E és F csoport	0.875
4. G és H csoport	0.868

ÖSSZEFOGLALÓ

1. A kutatás célja a munkahelyi motivátorok rangsorának megállapítása volt.

2. A kutatást a mezőgazdasági dolgozók körében, ankétmódszerrel folytattuk. A több mint hatszáz beérkezett kérdőívből 415 volt értékelhető.

3. A minőségi jellemzők elemzésére szolgáló statisztikai módszerek segítségével megállapítottuk a motivátorok általános rangsorát, az egyes dolgozócsoportok motivátor rangsorát, valamint a konkordanciamutatókat (W) és a Spearman-féle együtthatókat.

4. A megfogalmazott problémával és alproblémával kapcsolatban felállított hipotézisek beigazolódtak. A motivátorok hierarchiája a munkavállalók különböző csoportjaiban igen

hasonló. Ugyanakkor beigazolódtott, hogy a vélemények szóródása mind a csoportokon belül, mind pedig a teljes mintában igen magas. Ezt szerintünk az átmeneti bizonytalanság okozza.

5. A kapott eredmények alapján további kutatások szükségessé válnak, melyeknek feladata az idővel esetleg kialakuló változások megfigyelése és elemzése lesz.

Irodalom

1. Allport, W. Gordon: A személyiség alakulása. Gondolat, Budapest, 1980

2. Kerékgyártó Györgyné–Mundruczó György: Statisztikai módszerek a gazdasági elemzésben. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1987

3. Koltay Jenő: Munkanélküliség és foglalkoztatáspolitikai Közép- és Kelet-Európában. Közgazdasági Szemle, Budapest, 1994/2.

4. Loncar mr. Djuro: Hijerarhija motivatora za rad: empirijsko istrazivanje. Naucni skup „Motivisanost za rad u samoupravnom drustvu“ Subotica, 1984. december 13–14.

5. Tóth E.–Varga Gy.: A falusi lakosság életfoglalkozási gondjai és a megoldást célzó alternatívák. Gazdálkodás, 1994/4. pp. 13–25.